
Nogle Bemærkninger om danske studerende ved Tysklands Universiteter i Middelalderen.

Af

Ellen Jørgensen.

Ved en pavelig Bulle af 26. Januar 1347 og ved Kejser Carl IV's Brev af 7. April 1348 grundlagdes det første Universitet øst for Rhinen, Universitetet i Prag, som snart samlede mange Skolarer, ikke blot Landets egne Børn, men ogsaa Folk fra fjerne Egne, indtil det sprængtes, da Tjekkerne under en reformkirkelig og national Bevægelse hævdede sig mod Tyskerne, og de fremmede vandrede bort i 1409.

Imidlertid var i Øst og Syd tre nye Universiteter blevne oprettede ved energiske Fyrsters Virken — Universitetet i Krakau (1364), som skyldte Kong Kasimir den Store af Polen sin Tilblivelse, Universitetet i Wien (1365), stiftet af Leopold af Habsburg, og Universitetet i Fünfkirchen (1367), Kong Ludvig den Store af Ungarns Universitet. Der har i disse Egne, som laa fjernt fra Paris, været en Trang til Højskoler, og Polens, Ungarns og Østrigs Fyrster satte en Ære i at kappes med Luxemburgeren Carl IV; de vilde ligesom han skænke deres Lande en egen Højskole. Universitetet i Fünfkirchen fik kun et kort Liv, og dette Universitet ligesom Universitetet i Krakau falder uden for denne Undersøgelses Rammer.

Universitetet i Wien kom ikke ret i Trivsel før en Snes Aar efter Grundlæggelsen omtrent samtidig med, at tre nye Universiteter opstod paa tysk Grund, Heidelberg, Köln og Erfurt.

Heidelberg Universitet stiftedes i 1386, det søgtes af Studenter fra Sydtyskland og Vesttyskland og forblev gennem Middelalderen et af de mindre Universiteter, mens Højskolen i Köln, grundlagt ved en Bulle af 1388, naaede frem blandt de første. Der var gammel Studietradition i Köln, „det tyske Rom“, med dets mange kirkelige Stiftelser; Byen selv og det tætbyggede Land ved Nedrerhin gav Universitetet mange Studenter, og ikke faa kom langvejsfra takket være Stadens Beliggenhed ved store Færdselsaarer.

Ogsaa Erfurt, grundlagt 1392 paa Initiativ af Borger-skabet, og Leipzig, der opstod, da Tyskerne udvandrede fra Prag 1409, nød godt af en ypperlig Beliggenhed og et stort Opland; gennem det 15. Aarhundrede kappes de om Førstepladsen blandt tyske Universiteter, hvad det aarlige Immatrikulationstal angaar¹⁾.

Med Universiteterne i Prag og Wien, Heidelberg og Köln, Erfurt og Leipzig havde det sydøstlige Tyskland, Vesttyskland og Mellem-tyskland faaet Lærdomsskoler, men endnu stod Østersøegnene tilbage. I 1419 grundlagdes Universitetet i Rostock, som ikke alene blev Universitet for Nordtyskland, men ogsaa besøgtes af talrige Studenter fra Danmark, Norge og Sverige; en og anden Gang kom endog en Islænding til Hansestadens Højskole.

Den følgende Menneskealder saa ingen ny Grundlæggelser, men i det 15. Aarhundredes anden Halvdel

¹⁾ Wien er ikke taget med i Betragtning, da nøje Kundskab om Immatrikulationerne ikke foreligger, før Matriklen bliver udgivet.

opstod en Række Universiteter, først i Nord Greifswald (1456), siden i Syd Basel, Freiburg, Ingolstadt og Tübingen henholdsvis i Aarene 1459, 1460, 1472 og 1477. I 1502 lagde Kurfyrst Frederik den Vise Grunden til Universitetet i Wittenberg, som snart skulde drage mange Studenter hid¹⁾ og siden blive Forbilledet ved Universiteternes ændrede Organisation og Læresystem; endelig stiftedes i 1506 det sidste middelalderlige Universitet paa tysk Grund, Universitetet i Frankfurt i det ny Land østerpaa²⁾.

Over 2000 danske Navne er indskrevne i de tyske Universiteters Matrikler fra 1372, da det første danske Navn findes i Matriklen fra universitas juristarum i Prag, og til 1536; men Tallet af unge danske, der kom til Tysklands Højskoler, maa i Virkeligheden have været en Del større, thi dels savner man Matriklen fra det artistiske Fakultet i Prag, hvor ikke faa af vore Landsmænd har studeret, — dels hænder det undertiden, at Matriklerne ikke nævner Hjemstavn Side om Side med Skolarens Navn, hvorved en Del Navne undslipper vor Statistik, — endelig har Matriklerne alle deres større eller mindre Skrøbelighed, en Følge af den Maade, hvorpaa de blev til.

Selv om Studenterne skulde melde sig hos Rektor for Immatrikuleringens Skyld, var der dog dem, som undlod det. Undertiden har Studenterne selv skrevet

¹⁾ I 1519 og 1520 har Wittenberg 458 og 579 Immatrikulationer; de andre Universiteter maa vige for det.

²⁾ Fr. Paulsen: Die Gründung der deutschen Universitäten im Mittelalter. Historische Zeitschrift XLV (1881). — Denifle: Die Universitäten des Mittelalters bis 1400 (1885). — Fr. Eulenburg: Die Frequenz der deutschen Universitäten von ihrer Gründung bis zur Gegenwart. (1904). Abhandlungen der kgl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften 1906.

deres Navn i Matriklen, undertiden skrev Rektor; — enten skrev han direkte ind i Bogen, eller han havde et løst Blad, og efter den Concept førte han eller hans Skriver ved Lejlighed en Række Navne ind. Under disse Forhold var der Mulighed for Fejl og Forglemmelser, og saadanne kan ogsaa paavises. Alligevel giver Matriklerne i Sammenligning med megen anden Overlevering fra Middelalderen et ganske godt Materiale og af ejendommelig Art; de senere Aars mange Publikationer viser, at man har haft Blik for dette Materiales Betydning¹⁾.

Matriklerne giver i første Række noget statistisk Stof, idet de dels lærer til hvilke Universiteter vore Skolarer kom og i hvor stort Tal, dels oplyser om Antallet af Immatrikulationer fra Aar til Aar.

Nedenstaaende Tavle vil give en Oversigt over danske, norske og svenske Students Besøg ved de tyske Højskoler — saa vidt mit Materiale rækker²⁾.

¹⁾ W. Falckenheimer: Bibliographie der im Druck erschienenen Universitätsmatrikel I. Die deutschen Universitäten sowie die deutschen Nationen des Auslandes. (1902). Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten hrsg. von Dziatzko 15. H. — Erler: Die Matrikel der Universität Leipzig I. Einleitung XIV. — Hofmeister: Die Matrikel der Universität Rostock. Einleitung X. — Keufsen: Die Matrikel der Universität Köln. Einleitung XV. — Eulenburg: Die Frequenz der deutschen Universitäten 18.

²⁾ Matriklen fra Ingolstadt ligger i Universitetsarkivet i München og er endnu ikke offentliggjort. Udgivelsen af Matriklen fra Köln er standset med Aar 1465; jeg skylder Dr. Will. Christensen megen Tak, fordi han har overladt mig sine Optegnelser om danske studerende i Köln i Tiden 1465—1513; Tallet paa norske og svenske studerende har jeg ikke kunnet give, da en planlagt Rejse til Köln i Sommeren 1914 blev afbrudt. Ogsaa savnes Oplysninger om svenske og norske Studiebesøg i Basel.

Naar der ikke er Mulighed for Identifikation af Skolarerne fra Arusia og Arosia, tolkes Arusia som Aarhus, Arosia som

	D.	S.	N.
Wien	2	16	0
Heidelberg	8	0	1
Køln	277	—	—
Erfurt	145	33	14
Leipzig	93	183	5
Rostock	1060	273	155
Greifswald	322	101	7
Basel	2	—	—
Freiburg	1	0	0
Ingolstadt	—	—	—
Tübingen	0	0	0
Wittenberg	97	28	0
Frankfurt	9	10	1 ¹⁾

Til det nære Rostock drog de fleste Studenter, navnlig kom de danske i stort Tal; de søgte ogsaa til Greifswald og til Mellemtysklands store Universiteter, især til Köln, maaske fordi det var Konservatismens Borg, maaske fordi der i de Tider var livlig Forbindelse med Staden; kun faa danske kom til Sydtysklands Højskoler. Mens danske Studenter gerne drog til Erfurt, gik Svenskerne til Leipzig; muligen laa Leipzig bedre for dem, deres Veje synes snarere at gaa østerpaa end vesterpaa; de studerede i Krakau, de var i det 14. Aarhundredes Slutning og i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede talrige i Prag, nogle har udstrakt deres Vandringer til Wien²⁾. I Wittenberg

Vesterås; fuld Sikkerhed hersker dog ikke i Brugen af de to Navneformer.

¹⁾ 77 danske, 85 svenske og 5 norske er indskrevne i universitas juristarum i Prag; 12 danske, 48 svenske og 2 norske har taget Grader i det filosofiske Fakultet.

²⁾ Følgende Nordboer kom til Wien:

- 1389. Petrus Ottonis de Suecia.
- 1390. D. Nicolaus Gudmundi de Suecia.
- 1390. Johannes de Upsalia de Suecia.
- 1420. Andreas Bonde de Arosia.
- 1420. Nicolaus Johannis de Dacia.
- 1423. Johannes Flemming de Abo.

studerede baade danske og svenske, men de danske var mere end tre Gange saa mange som de svenske; ingen Nordmand kom til Luthers og Melanchthons Universitet inden 1536.

Om det numeriske Forhold mellem danske, norske og svenske Skolarer taget under eet i Tidsrummet 1372—1536 kan intet sikkert siges, saalænge man ikke har Listen over svenske og norske studerende i Köln fuldstændig; men ud fra det forhaandenværende Materiale tør man udtale, at Nordmændene var meget faa i Sammenligning med deres danske og svenske Brødre, og mellem svenske og danske synes Forholdet at være det, at Svenskerne i Begyndelsen af Perioden har Forspringet, mens de danske siden iler Svenskerne forbi.

En anden Tavle vil oplyse om Immatrikulationer af danske Studenter fra Femaar til Femaar regnet fra det

-
- 1426. Olauus de Arosia.
 - 1429. Bero de Ludosia.
 - 1432. D. Tydemannus Johannis de Calmarina presbyter.
 - 1439. Benedictus de Calmarina.
 - 1446. Heinricus Lowen de Arosia.
 - 1447. Ingemundus Wesman de Arosia.
 - 1448. Canutus Brunow de Upsalia.
 - 1448. Petrus Laurentii de Upsalia.
 - 1458. Andreas Kringel de Ostgocia.
 - 1459. Fr. Nicolaus Swenonis de Dacia ord. min.
 - 1467. Elaus Scheg de Scaris.
 - 1475. Augustinus Alberti de Sudercopia.

I Acta facultatis artium findes hist og her Oplysninger — om Andreas de Arosia, der allerede i Leipzig var bleven Baccalareus, om Tidemannus de Suecia og Bero de Ludosia; alle tre holdt Forelæsninger, og Bero blev i Wien og døde der. Tre Prædikener af ham læses i Bibl. Pal. Vindobon. cod. 4533 Bl. 187—191 (sæc. XV); „Disputata super libros de anima magistri Beronis de Ludosia“ findes i et Manuskript i Heiligenkreuz (Xenia Bernardina II. Handschriften-Verzeichnisse I 195).

15. Aarhundredes Midte, da Hjemstavnsbetegnelsen bliver almindelig i Rostockmatriklen.

1456—1460.....	101	1496—1500.....	110
1461—1465.....	106	1501—1505.....	118
1466—1470.....	151	1506—1510.....	136
1471—1475.....	119	1511—1515.....	147
1476—1480.....	104	1516—1520.....	135
1481—1485.....	104	1521—1525.....	49
1486—1490.....	114	1526—1530.....	23
1491—1495.....	122	1531—1535.....	38

Den stærke Stigning i Immatrikulationernes Tal i Perioden 1466—1470 staar isoleret og kan næppe finde nogen Forklaring. Iøvrigt er Tallet gennem en Række Aar nogenlunde konstant; end ikke Oprettelsen af Universitetet i København synes at øve nogen Indflydelse. Aarene 1506—1520 viser en Stigning, Aarene 1521—1535 et brat Fald, en Bevægelse, der ogsaa iagttages, hvis vi ser hen til samtlige Immatrikulationer ved tyske Højskoler: Antallet af indskrevne Studenter stiger i Perioden 1506—1520 til en Højde som aldrig før, før i de følgende Aar at dale dybt¹⁾.

Disse Tal fortæller paa deres Vis om det friske Mod, den stærke Trang til Viden, hvormed Ungdommen gik ind i det 16. Aarhundrede, og om Usikkerheden og Op-løsningen, der blev den kirkelige Revolutions første Følger.

Til socialstatistiske Studier duer Matriklerne ikke, men man kan under Læsningen gøre en og anden iagt-

¹⁾ Eulenburg: Die Frequenz der deutschen Universitäten 54.

1496—1500.....	9131	1516—1520.....	10999
1501—1505.....	9560	1521—1525.....	5696
1506—1510.....	10536	1526—1530.....	3243
1511—1515.....	11545	1531—1535.....	4700

tagelse med Hensyn til de studerendes Herkomst og Vilkaar, hvorved det er muligt at danne sig et Skøn om de Samfundslag, fra hvilke Skolarerne udgik.

Strax hæfter Opmærksomheden sig ved de mange adelige Navne: Daa, Brockenhus, Urne, Rud, Rønnow, Glob, Krabbe, Bille etc., Navne, som endda til Tider pranger med Standsbetegnelsen „de genealogia militari“, „nobilis“, „filius militis“¹⁾.

De adelige Skolarer er imidlertid flere, end de synes ved første Syn, thi Slægtsnavnet er ikke altid anført, navnlig ikke i ældre Tid; de genkendes da alene ved Hjælp af den Hjemstavnsbetegnelse, Titel eller Standsbetegnelse, der maatte være tilføjet i Matriklen. Saaledes genkendes „Dominus Jacobus Gerardi, canonicus Ruskildensis“ og „Dominus Nicolaus Jacobi, canonicus Ruskildensis“ i Matriklen fra universitas juristarum i Prag 1385 som Jakob Gertsøn af Slægten Ulfstand og Niels Jakobsøn Lunge; under Navnene „Petrus Joannis, cano-

¹⁾ Som Exempler kan nævnes:

Køln 1486 ⁴/₁: Magister Nycholaus Friis de Dacia, ad jura juravit et solvit.

Køln 1489 ¹⁴/₅: Yuarus Monck de Dacia, ad artes juravit et solvit.

Køln 1492 ²⁷/₁₁: Torbernus Bylden de Dacia, ad artes juravit et solvit.

Køln 1499 ⁷/₁₂: Martinus Crab de Dacia, Wygornensis diocesis, ad jura juravit et solvit.

Køln 1499 ¹⁸/₁₂: Nicolaus Glow de Dacia, Wibergensis diocesis, ad artes juravit et solvit.

Leipzig 1527: Benedictus Bilde de Seholm. (Erler: Die Matrikel der Universität Leipzig I 596.)

Frankfurt a. d. Oder 1517: In presentacione baccalaureandorum receptus est ad facultatem baccalaureus Ericus Brockenhusen promotus Rostochii. (Bauch: Das älteste Decanatsbuch der philosophischen Facultät an der Universität zu Frankfurt a. d. Oder 57.)

nicus Roskildensis" (1381) og "Dominus Joannes Andreæ, canonicus Roskildensis" (1406) i samme Matrikel skjuler sig vistnok de to Bisper Peder Jenssøn Lodehat og Jens Anderssøn Lodehat¹⁾. I Matriklen fra Greifswald finder vi under Aaret 1490 „Martinus Magni de Jutzia, clericus Wibergensis diocesis“, det er Morten Krabbe, — under Aaret 1496 „Christoferus Nicolai, artium baccalarius, nobilis, ecclesie cathedralis Roskildensis canonicus“, som hører til den adelige Slægt Present. „Ako Jakobi de Dacia, Lundensis diocesis“ i Matriklen fra Greifswald (1483), „Magister Acho Jacobi de Dacia, Lundensis diocesis“ i Matriklen fra Køln (1495) er Aage Jepsøn Sparre.

Men hvor mange højbyrdige kan ikke skjule sig under de fordringsløse Navne Johannes Jacobi, Petrus Johannis, Petrus Lavrentii, Jacobus de Dacia, Nicolaus de Dacia, der forekommer i stort Tal i Matriklerne uden de forskellige Tilføjelser, der hjælper til Genkendelse? Under de Vilkaar er det umuligt at bestemme Forholdet mellem det adelige og det ikke-adelige Element blandt vore Skolarer.

At der er store og smaa mellem de studerende, er dog tydeligt at se. De store har Midler til at fuldende det artistiske Kursus og tage Graderne baccalareus artium og magister artium; nogle fortsætter i de højere Fakulteter, helst i det juridiske Fakultet; de store kan ret tilfredsstille den Vandredrift, som er hos Skolarerne, de rejser fra Universitet til Universitet, de drager somme Tider to Gange ud paa Studierejse, de nøjes ikke med de tyske Universiteter, men gæster tillige Paris, Bologna, Perugia,

¹⁾ I det juridiske Fakultet i Prag finder vi mange af vore Kanner, Prælater, vordende Bisper. Foruden de ovenfor omtalte kan nævnes Bo Mogenssøn Lang, Tetz Podbusk, Niels Jakobsøn Finkenow, Johannes Gerechini og Hans Laxmand.

Padua og Rom. Gode Præbender hjælper til at bære Rejseomkostningerne.

Niels Jakobsøn Lunge, der immatrikuleredes 1385 ved det juridiske Fakultet i Prag, er 1408 indskreven i Bologna. Hans Laxmand er i Prag i 1412, i Erfurt 1413, men en halv Snes Aar senere studerer han paany i Udlandet, idet han i 1424—1425 er indført i Kølnermatriklen som „Dominus Johannes Laxman de Dacia, decanus ecclesie metropolitane Lundensis“; som Studiefag opgives kanonisk Ret. I det juridiske Fakultet i Köln immatrikuleredes i Slutningen af Aarhundredet Niels Fris, Aage Jepsøn Sparre og Morten Krabbe, som alle havde været Studenter i Greifswald. Karl Rønnow, Herman Fleming og Iver Munk drager fra Köln til Greifswald¹⁾, Jørgen Rud fra Greifswald til Erfurt, Vilhelm Rud fra Rostock til Köln, hvor han vil studere kanonisk Ret²⁾. Lage Urne gæster Greifswald, Rostock og Rom³⁾, Erik Nielssøn Rosenkrantz studerer i Erfurt, hvor han bliver Rektor i 1472. „Nobilis vir dominus Ericus Nicolai, ecclesiarum cathedralium Wiberghensis archidiaconus et Ripensis canonicus, artium et philosophie magister, juris canonici baccalarius et militaris,

¹⁾ Köln 1464 ²⁷/₁₀: Karolus Ronnou de Dacia, ad artes juravit et solvit.

Greifswald 1468 ²/₁₁: Carulus Rynnow, prepositus de Ottonia.

Köln 1488 ³⁰/₁₁: Hermannus Vlemynck de Dacia, ad artes juravit et solvit.

Greifswald 1489 Januar: Hermannus Fleminck, prepositus cathedralis ecclesie Arusiensis.

Köln 1489 ¹⁴/₅: Yuarus Monck de Dacia, ad artes juravit et solvit.

Greifswald 1490 ²⁸/₁₁: Iuarus Miniko diocesis Ripensis.

²⁾ Rostock 1478 ¹⁷/₁₀: Wylhelmus Ruidt de Selandia.

Köln 1482 ¹⁴/₆: Wilhelmus Ruyd de Dacia, ad jus canonicum juravit et solvit.

³⁾ Acta pontificum Danica 3390.

electus et pronuntiatus est in rectorem hujus universitatis“ hedder det pompøst i Matriklen, og til end mere Forherligelse af Manden er Rosenkrantzernes Vaaben malet i Bogen. Den 1. Februar 1473 er han immatrikuleret i Rostock og endnu i samme Maaned i Greifswald, hvor han i Anledning af sin Optagelse i Fakultetet gør et stort Gilde for Magistrene; siden vælges han til Rektor og creeres dr. juris canonici; atter her pranger Rosenkrantzernes Vaaben i Matriklen.

Erik Nielssøns Følgesvend fra Erfurt til Rostock og til Greifswald er hans unge Frænde Mogens Eriksøn Rosenkrantz fra Bjørnholm, som senere drog til Bologna, hvor han er immatrikuleret sammen med sin Hovmester i 1482. Store Embeder har han erhvervet takket være Byrd og Forbindelser, men hans Bane mod Kirkens højeste Værdigheder afbrydes brat, da han dør i Bologna i 1486. I dette Aar nævnes i den tyske Nations Regnskabsbog Udgift til Voksløys til Hr. Mogens af Danmarks Begravelse¹⁾.

Der er en anden Gruppe Skolarer, hvis Liv former sig meget forskelligt fra disse store Herrers Rejsefærd, det er de Studenter, der i Matriklen er indførte som „pauperes“ og som saadanne slipper for Indskrivningspenge²⁾. „Gratis pro Deo, quia pauper“ siges i Greifswald Matrikel om Esbern Jenssøn fra Jylland (1468 ¹⁴/₁₁) og om Birger Gunnerson fra Varberg „Nichil dedit ad petitionem magistri Theoderici qui allegavit paupertatem suam“ (1464 ¹⁷/₅). „Pauperes, ut aparuit ad oculum“, hedder det en Gang fyndigt i Matriklen fra Köln, men en anden

¹⁾ Friedländer et Malagola: Acta nationis Germanicæ universitatis Bononiensis 230, 232. — Acta pontificum Danica 2837, 3005, 3011, 3022, 3036.

²⁾ Jfr. Eulenburg: Die Frequenz der deutschen Universitäten 70.

Gang er Rektor betænkelig og noterer ved den immatrikuleredes Navn: „Pauperem se juravit, licet bene vestitus“. Det kan nok være, at adskillige med større eller mindre Ret skød sig ind under privilegium paupertatis til Skade for Fakulteternes Kasser — her bliver Talen særlig om det artistiske Fakultet — der allerede led Tab, naar Skolarerne ved Immatrikulationen eller senere, naar de skulde promoveres, ikke var i Besiddelse af de fornødne Penge og derfor bad om Henstand, indtil en huldere Lykke maatte tilsmile dem¹⁾. Lykken var dem dog sjælden huld, og Betalingen lod vente paa sig, — „tenetur adhuc“ bemærkes et Sted i Matriklen fra Köln, og i samme Matrikel, hvor der er en Optegnelse om, at en Gæld er betalt efter 26 Aars Forløb, hedder det: „Nota quia raro fit simile²⁾“.

Den fattige Student skaffede sig Livets Ophold ved at gaa en Magister eller en fornem Skolar til Haande som „famulus“³⁾, han skrev Bøger af for velstillede Studiefæller⁴⁾ eller gjorde Tjeneste som „cursor“ (Pedel)⁵⁾; han

¹⁾ Friedländer: Die Matrikel der Universität Greifswald I 45 (1470): „Item feria quinta pentecostes Petrus Jone fuit intitulatus et promisit, cum pinguior fortuna arriserit, solvet integrum; de Dacia“.

Ibid. I 163 (1507): „Ego baccalarius Iguarus de Monte Solis, clericus Roskildensis, teneor artium facultati in 4 fl. occasione gradus magisterii, quos promitto persolvere fortuna pinguiore aridente“.

²⁾ Keussen: Die Matrikel der Universität Köln 559, 257, 142, 387.

³⁾ Andre Navne er: servitor, servus, scholaris.

⁴⁾ To Bøger, der tilhørte Magnus Siggeson Holk og nu gemmes i Strengnäs Stiftsbibliotek, er skrevne af Roskildeklerken Johannes Frost Aar 1437 i Greifswald, hvortil Rostockuniversitetet paa den Tid var flyttet; „Johannes Frost, pauper, de Koghe“ er immatrikuleret i Rostock 1434.

⁵⁾ Christjern Pedersen var Pedel ved Universitetet i Greifswald. Under Aaret 1482 hedder det i Dekanatsbogen om en af Bacca-

maatte vel mange Gange tage mod Hjælp hjemmefra og Almisse i Universitetsstaden — som den fattige Birger Gunnerson, der siden blev Ærkebiskop og i sin store Gudstjenestetiftelse bestemmer, at der skal bedes for alle deres Sjæle, „som oss haffue hwsedh och hærberghett, almwse gefuett och til godhe giortt med ordh och geringher wdhen landtz och innen landtz, i scholæ, studio och annerstædtz, sidhen førsthæ sinnæ wii kommæ fraa fadher oc modher“; han vil særlig, at der skal bedes for Anders Eriksøn, „som wii woræ til herbergæ medh i Griibswoldh, then stwndh wii ther til scolæ och studium woræ“, for Anders Eriksøns Hustru og Børn og for Hr. Mads af Vestervig Kloster, „som oss giordhe møghet til godhe in studiis wdhi manghe maadhe, gud hannum thett lønæ¹⁾“.

Sædvanligvis fulgte de fattige Studenter kun en kortere Tid det artistiske Kursus uden at tage en Grad, endsige tænke paa at studere ved de højere Fakulteter; de vendte saa hjem og blev Landsbypræster eller Kapellaner, Alterpræster, private Skrivere i Byerne, de tjente Magistraten som Stadsskrivere eller virkede som Lærere ved de latinske Skoler, som nu ikke alene fandtes i Stiftsstæderne, men voxede frem i de forskellige større og mindre Byer²⁾.

Disse beskedne Kaar var de manges Lod, men der

larerne: „Olavus, cursor, de Dacia propter officium fuit gratis promotus“.

¹⁾ Suhm: Samlinger I, 3, 23—24.

²⁾ Malmø (1406) ApD. 1099, (1445) Rep. 7529.

Kalundborg (1444) Rep. 7459.

Randers (1449) Rep. 7941.

Helsingborg (1468) ApD. 2418.

Skelskør (1481) Ms. Arn. Magn. 23 8° Bl. 145.

Helsingør (1483) Aarsberetninger fra Geheimearkivet III. Tillæg. 16.

var ganske enkelte — som Birger Gunnerson og Jens Andersson Beldenak, der ved Flid og Dygtighed og sejt Vilje og ved Kronens Indflydelse naaede ind i Højgejstlighedens aristokratiske tætsluttede Kreds. Til en Begyndelse har Livet dog sikkert været brydsomt nok for den fattige Skolar Jens Andersen i Köln¹⁾ saavel som for Birger fra Varberg ved Universitetet i Greifswald. Man har sagt, at Middelalderens Ærefrygt for den hellige Armod, Middelalderens Tro paa, at Almisser aftor Synden, skulde have bidraget til, at Studenterne i højere Grad end i Nutiden kom fra alle Samfundets Lag²⁾. Ganske vist immatrikuleredes den fattige Skolar „gratis pro Deo“ og modtog gode Folks Gaver, men at Livet dengang skulde have været lettere for de smaa, fordi den Tid dybere end senere Tider følte, at alle Mennesker var samme Vilkaar undergivne i Liv og Død, er meget tvivlsomt. Dekanatsbøger og Matrikler præges ikke af en saadan Idealisme, de røber megen Respekt for de højbyrdige og stor Glæde over dem, der kan gøre et godt Gilde — „unam collationem pingwem“. Sancta paupertas bærer ikke Glorie i den akademiske Verden.

Der er en tredje Gruppe, der ganske vist ikke træder saa tydeligt frem for os som de adelige Herrer og de fattige Skolarer, men er af Interesse, fordi den har Fremtiden for sig, — det er Borgerskabets Sønner fra de

Næstved (1492) SRD. IV 317.

Rønne (1512) Regesta 5523.

Faaborg (1523) Ms. Arn. Magn. 784 4° Bl. 338'.

Flensborg, schola s. Mariæ virginis, schola s. Nicolai (sæc. XV—XVI) Dipl. Flensb. passim.

¹⁾ Köln 1487 ¹⁸/₃: Johannes Andree, ad artes juravit, pauper. — 1487 ²⁷/₁₁: Johannes de Dacia det. — 1489 ²¹/₃: Johannes de Dacia incepit.

²⁾ Fr. Paulsen i Historische Zeitschrift XLV 423.

driftige Byer, som i stort Tal søger til Universiteterne i Middelalderens senere Aartier — en Bevægelse, der kan tydes som Udslag af en nyvakt religiøs Sans og Lyst til at træde i Kirkens Tjeneste, men ogsaa kan finde sin Forklaring i Drift til Kundskab, Trang til at dygtiggøre sig til de mange Haande Hverv, som Samfundets Udvikling havde skabt, eller slet og ret Haab om en god og magelig Levevej. Motiverne kender vi ikke, men Bevægelsen, der giver Vidnesbyrd om Borgerskabets gode Kaar, er let at følge. Det gælder ikke saa meget Øresundsbyerne, thi Sønnerne herfra gik vel fortrinsvis til Universitetet i København, hvis Matrikel er tabt, men det gælder de to Byer, der i Vest havde en lignende Stilling som København og Malmø i Øst, — Flensborg og Husum, hvis Ungdom rejste til de tyske Universiteter.

Folk fra Flensborg træffer vi allerede i Prag i det 14. Aarhundrede, siden møder vi dem i Köln, Erfurt, Leipzig, Greifswald, Frankfurt og Wittenberg, men de fleste er at finde i Rostock sammen med Studenterne fra Husum.

Husum var først kommet i Trivsel i det 15. Aarhundredes anden Halvdel. Efter at Stormfloden havde brudt Vej ind til Staden, var den bleven Sønderjyllands Havn mod Vest; Varer førtes fra Flensborg til Husum og omvendt, og Farten gik over Nordsøen til Nederlandene. I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede ejede Husum 40 smukke store Skibe foruden mindre Skuder; Staden ejede ogsaa en Kirke, der løftede sig højt med Spir og Kobbertag og stod rigt prydet i det Indre, et Vidnesbyrd om Borgernes Velstand, Offervillighed og Selvfølelse. I 1530'erne kunde Byen bære store Byrder, Indkvarteringsbyrder og Skattebyrder¹⁾. Denne driftige Stad

¹⁾ Hansisches Urkundenbuch VIII Nr. 1093, 1094. — Diplomatarium Flensburgense II 66, 74, 77. — C. Dankwerth: Neue

havde mange studerende Sønner, de gik til Rostock og til Wittenberg. I Rostock er ikke mindre end 128 Skolarer fra Husum immatrikulerede i Tiden 1450—1536¹⁾, i Wittenberg findes en halv Snes indskrevne og som den første — Herman Tast i Aaret 1511²⁾.

Hvis Herman Tast har været i Wittenberg i de Aar, da Luther kæmpede sig frem til Klarhed, og hans Tales Glød røbede Bevægelsen i hans Indre, da har han ikke haft ringere Kaar end Olavus Petri, som kom til Wittenberg i 1516, og Hans Tausen, der først kom i 1523³⁾.

Landesbeschreibung der zwei Hertzogthümer Schleswig und Holstein 139. — A. D. Jørgensen: Historiske Afhandlinger III 208 ff. — A. Jürgens: Zur Schleswig-Holsteinischen Handelsgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts. Berlin 1914. — Haupt: Bau- und Kunstdenkmäler Schleswig-Holsteins I 453.

¹⁾ Blandt Studenterne i Rostock er Mattis Knutsen, som blev en anset Købmand i sin Fødeby og er velkendt som Reformationens kraftige Støtte; ogsaa Broderen Johan Knutsen er immatrikuleret i Rostock.

²⁾ 1511. Hermannus Iast de Hussen Scheswizin.
1511. Christianus Sartoris de Hussen dioc. Schles.
1518. Laurentius Petri de Hussen Slesw. dioc.
1518. Petrus Paul de Hussen Sleswic. dioc.
1519. Ericus Guntzen de Hüssen dioc. Shlemtsen.
1520. Wichmannus Baie Husyrn dioc. Schl.
1520. Johannes Johannis de Haussen Schl.
1523. Paulus Boecii de Haussen Sleswic.
1529. Paulus Hockel dioc. Slesw.

Saauidt Matriklen (Förstemann: Album academiæ Wittebergensis). Dekanatsbogen fra det filosofiske Fakultet (Köstlin: Die Baccalaurei und Magistri der Wittenberger philosophischen Fakultät. Osterprogram der Universität Halle 1887) giver følgende Oplysninger:

1519. Philippus Halbrun de Hussen gratis promotus in bacc.
1519. Petrus Paul de Hussen dioc. Schl. promotus in bacc.
1533. Paulus Hockel Husemensis ex diocesi Schlesvicensi.

³⁾ En sidste Gruppe blandt de studerende er Ordensbrødrene, af hvilke omtrent 100 er indførte i Matriklerne — Benediktinere.

Vore Reformators Forhold til Wittenberg er ofte behandlet, men vore Humanisters Gæld til de tyske Universiteter har vi ikke ret Rede paa¹⁾. Hvorfra fik de Impulserne? Spørgsmaalet gælder baade Repræsentan-

Cisterciensere, Johanitter, Præmonstratensere, Helligaandsbrødre, Dominikanere, Franciskanere og Karmelitter. Ordneres Kollegier og Studiehuse laa ofte i Universitetsstæderne, og de dérboende Brødre havde ikke direkte noget med Universitetet at gøre, var ikke forpligtede til at lade sig immatrikulere; — som Exempler kan nævnes de 4 Tiggerordners Kollegier i Köln, Franciskanernes og Dominikanernes Skoler i Erfurt, Dominikanernes Huse i Greifswald og Rostock. Hvorledes de Brødre forholdt sig, hvis Orden ikke havde Studiehuse i Universitetsstaden, ved jeg ikke. Drøftelsen af Dominikanernes faste centraliserede Studieorganisation, der efterlignedes af Franciskanerne og efter Evne af de andre Ordner, — Drøftelsen af Ordensskolernes Forhold til Universiteterne hører naturligst hjemme i en Fremstilling af Ordenens Historie.

- ¹⁾ Frans Simonson og maaske Dominikaneren Aquinus skulde føjes til de allerede kendte Humanister.

I Rostock Matrikel læses under Aaret 1535: „Franciscus Simonis de Datia Roschildensis diocesis, lector in hebreo, 12 mensis Octobris gratis intitulus“.

Aquinas færdes i Slutningen af det 15. Aarhundrede i Tyskland blandt lærde, der dyrker Astronomien og har humanistiske Interesser. Han nævnes første Gang i et Brev fra Regiomontanus i Nürnberg til Christian Rueder i Erfurt. Brevet er dateret 4/7 1471 og er skrevet i den Hensigt at knytte Forbindelse med Rueder, hvem mange Folk, der kommer fra Erfurt, lovpriser, — deriblandt Broder Aquinus. Han omtales ogsaa af Trithemius, som kalder ham „mathematicus omnium subtilissimus“, ved Besked om nogle af hans Værker og ogsaa kender ham personligt, da han har gæstet Sponheim; Aquinus lever nu hos Hertug Otto af Bayern, men hans Hjemland er Sverige. Som dansk nævnes Aquinus af Stiborius, der har været hans Elev og berømmer ham som „vir omnifariam doctus“. (Murr: *Memorabilia bibliothecarum publicarum Norimbergensium* [Norimbergæ 1786] I 184. — *Johannis Trithemii opera* [Francofurti 1601] I 396, II 396. — *Tabulæ eclipsis magistri Georgii Peurbachii* [Viennæ 1514] fol. 8—8'. — G. Bauch: *Die Universität Erfurt im Zeitalter des Frühhumanismus* [Breslau 1904] 30—32.

terne for den kosmopolitiske-aristokratiske Humanisme, der kom til at staa som Modstandere af den kirkelige Revolution, — og Repræsentanterne for den nationale-demokratiske Retning; det har som alle Spørgsmaal om aandeligt Livs Spiren og Væxt sine uovervindelige Vanskeligheder, og vi faar vente længe paa Svar. Imidlertid kan en Hypotese friste, der ganske vist fører ud over denne Undersøgelses Grænser. Har Nederlandene, har Universitetet i Louvain ikke haft Betydning for Udviklingen¹⁾? I Louvain studerer Vincens Lunge, i Louvain tager Christjern Morsing Magistergraden, det er ogsaa troligt, at Poul Helgesen har faaet sin Uddannelse ved Karmelitterkollegiet der²⁾.

¹⁾ Jfr. S. M. Gjellerup i Historisk Tidsskrift 6 R. I 465.

²⁾ Norske Samlinger I 7—8. — Erler: Matrikel der Universität Leipzig I 597 (1527): „Christiernus Corkilli Cimber, magister Lovaniensis“. — Jfr. Ny danske Magasin II 121—123. — Norsk historisk Tidsskrift 4 R. IV 296.

Matriklen fra Louvain fra Tidsrummet 1485—1528 er tabt, og Promotionslisterne fra samme Periode er yderst ufuldstændige.